

FONDUL ARHIVISTIC ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE (ANII 1950)

Valentin MAIER*

THE ARCHIVE FUND BUCHAREST UNIVERSITY OF ECONOMIC STUDIES (1950s) (Abstract)

Finding and using archive documents represents, in most cases, an essential way to introduce original research subjects. This article presents the research done on an archive fund of a higher education institution, Bucharest University of Economic Studies, especially regarding documents from the 1950s. The fund is made of 282 archive units, ranging from the 1948 to 1961, but most of the units are from the 1950s. It is an important period, not enough researched, and this fund it is an opportunity for bringing new sources for scholars. The types of subjects and documents that can be found within this fund, as well as research ideas, are presented in this paper. Although barely researched until now, these documents may generate new research projects and studies to increase our understanding of the history of 1950s and the evolution of higher education, and of course of economic studies and the Bucharest University of Economic Studies.

Keywords: *history of education; 1950s Romania; higher education; Bucharest University of Economic Studies; archive.*

Fondul arhivistic Academia de Studii Economice (ASE) poate fi cercetat la Serviciul Municipiului București al Arhivelor Naționale (SMBAN), sub două numere de inventar, 1579 și 1580, cu anii extremi 1910-1962, totalizând 1632 de unități arhivistice. Sub inventarul 1579 pot fi cercetate 1350 de dosare de arhivă pentru perioada cuprinsă între 1910-1949, iar în inventarul cu numărul 1580 pot fi regăsite 282 de dosare de arhivă din perioada 1948-1962. Ambele inventare au fost întocmite la data de 17 iunie 1985.

În perioada februarie-iunie 2019 am derulat o cercetare istorică asupra inventarului 1580 din acest fondul arhivistic, atunci când am consultat toate dosarele¹. Atenția a fost acordată perioadei anilor 1950, pentru că este puțin cunoscută în istoria universitară, dar și în general și pentru că majoritatea dosarelor făceau posibilă această orientare. Sub aspectul documentelor de arhivă accesibile acum, luând în

* Asistent cercetare, Muzeul Universității din București; cercetător postdoctoral, Școala Doctorală de Studii Interdisciplinare a Universității din București (ISDS-UB); valentin_maier@yahoo.com.

¹ Cu excepția dosarului numărul 84/1952-1953, care nu a putut fi găsit în perioada cercetării. Descrierea acestui dosar din inventar este următoarea: „Dări de seamă și situații statistice”.

calcul cele care cu siguranță vor fi date în cercetare în viitor și în consecință, contabilizând și aparițiile de cărți și studii despre această perioadă, se resimte o lipsă a cercetărilor istorice asupra documentelor de arhivă din anii 1950.

Fondul ASE este important și pentru că aparține acestei instituții de învățământ superior economic, care din anul 1948 funcționa sub numele Institutul de Științe Economice și Planificare (ISEP) din București și era singulară ca importanță și tip. Câteva scurte mențiuni de istorie instituțională trebuie făcute. Instituția a luat ființă în anul 1913 sub numele de Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale, iar în 1919 au fost puse bazele și Academiei de Studii Cooperatiste. După venirea la putere a regimului comunist, cele două instituții au fost unite în anul 1947 sub numele Academia de Științe Comerciale și Cooperatiste, iar din anul 1948 a primit numele amintit deja. La patru ani distanță, sub influența sovietică, denumirii instituției i s-a adăugat particula „Vladimiri Ilici Lenin”, apoi din 1958 funcționa sub titulatura Institutul de Științe Economice (ISE), pentru ca din anul 1967 și până astăzi să fie cunoscută drept Academia de Studii Economice, reînnodând până la punct tradiția cu mai vechea denumire.

Până în 1952 au mai funcționat alte două ISEP, la Iași și la Brașov, dar ele au avut o importanță limitată pentru învățământul economic², reușind să formeze doar câteva generații de absolvenți. În schimb, ISEP³ din București a avut de la bun început (1948) o structură complexă, reunind mai multe facultăți și specializări: Facultatea de Economie Generală, Facultatea de Planificare și Administrare Economică (cu secțiile industrială, agrară și a comerțului) și Facultatea de Finanțe și Credit (cu secțiile finanțele administrației de Stat și finanțele întreprinderilor)⁴. Practic, ISEP a fost instituția cea mai importantă în anii 1950 pentru pregătirea specialiștilor necesari economiei românești⁵. A fost o perioadă cu multe responsabilități pentru economiști, cei care trebuiau să fie conducătorii întreprinderilor după naționalizare (11 iunie 1948), dar și ai procesului de planificare economică, cu atât mai mult cu cât după planurile economice anuale din 1949 și 1950, în deceniul șase a fost realizat și primul plan cincinal (1951-1955).

Mai sunt încă două aspecte care cresc interesul pentru studierea fondului ASE din anii 1950.

Primul motiv este legat de aniversarea Centenarului ASE, 1913-2013⁶. Cu această ocazie, și într-un mod singular în spațiul istoriei universitare din România,

² Ca structură, ambele ISEP cuprindeau Facultatea de Planificare și Administrare Economică, împărțită în secția industrială la care se adăuga, la Iași, secția agrară silvică, iar la Brașov, secția comerțului (Deciziunea nr. 263327)

³ În anii 1950 denumirea ISE-Institutul de Științe Economice, și titulatura „Vladimir Ilici Lenin”, reflecta influența URSS în toate domeniile, și nu doar în România, ci în toate țările spațiului comunist de influență sovietică. De abia din anul 1967 datează denumirea Academia de Studii Economice, titulatura de „academic” fiind singulară în învățământul superior din perioada 1948-1989.

⁴ Decizia nr. 263327.

⁵ Ulterior, economiști au fost formați și în alte centre universitare în afara Bucureștiului, dar sub un număr limitat de specializări, ASE păstrând exclusivitatea pentru anumite tipuri precum statistică și cibernetică economică.

⁶ La înființarea sa în anul 1913, instituția purta numele: Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale.

colectivul de profesori ASE a pregătit, pe lângă numeroase activități festive, și o sumă importantă de lucrări scrise⁷, publicate și reunite în colecția „ASE 100”. Informațiile prezentate în toate aceste cărți sunt foarte bune, documentarea la fel și face cinste memoriei universitare și ASE, dar are totuși o problemă: bibliografia, și mai bine zis secțiunea dedicată izvoarelor, nu menționează surse arhivistice⁸, din Arhiva ASE sau din alte depozitare de arhive (Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale-SANIC, SMBAN etc.) așa cum ne-am fi așteptat. Este o singură excepție, cartea dedicată Bibliotecii ASE care citează câteva dosare din Arhiva ASE și Arhiva Bibliotecii ASE (pe care nu le regăsim la bibliografia cărții, ci citate doar în corpul textului de carte)⁹.

Lucrările au avut în mare parte un caracter monografic, dar acoperă și destule detalii și probleme precise, precum cele structurale, de apariție a unor catedre și facultăți, sau de evoluție a programelor de studii. Cu siguranță, și nu doar în cazul acestora, documente din arhiva ASE ar fi putut îmbogăți cu informații inedite aceste cărți, pentru că, din cei 100 de ani aniversați în 2013, jumătate au fost petrecuți în comunism, fără să dăm la o parte importanța arhivei și pentru anii ante 1948 sau după 1989. Doar că, din cercetarea la SMBAN, am putut constata că există dosare de arhivă pentru perioada 1919-1962, cu alte cuvinte, este de presus că ASE a predat Arhivelor Naționale toate dosarele pentru această perioadă și că pentru restul perioadei, cu termen legal de predare, documentele sunt încă la ASE (din variate motive, inclusiv ce nu pot avea legătură cu ASE și care țin de exemplu de capacitatea limitată de prelucrare arhivistică din partea Arhivelor Naționale în raport cu cererile sau spațiul limitat de stocare, cam toate problemele fiind datorate subfinanțării) sau sunt în curs de prelucrare arhivistică la Arhivele Naționale.

Cert este că profesorii și cercetătorii din ASE sunt primii care ar fi trebuit să folosească această comoară documentară, care o reprezintă dosarele de arhivă ale propriei instituții. În aceste lucrări istoria ASE în anii 1950 nu a fost reconstituită cu ajutorul dosarelor de arhivă, nici a celor de la SMBAN, nici a celor din ASE, dacă cea din urmă mai păstrează dosare pentru această perioadă. De aceea, este foarte important pentru reconstituirea istoriei ASE, istoriei universitare, a elitelor și pentru istoria comunismului în general, să consultăm fondul ASE de la SMBAN.

Un al doilea motiv important pentru a cerceta acest fond este legat de conținutul său, care poate reliefa un mod de funcționare al acestei instituții în peisajul învățământului superior de la acea vreme, cu beneficii și pentru tot ansamblul sistemului de învățământ. De exemplu, în perioada 2011-2016 a fost derulat un amplu proiect de cercetare dedicat învățământului superior¹⁰ și care a scos la iveală

⁷ Roșca, 2013a; Roșca, 2013b; Năstase, Roșca, 2013; Mureșan, Olaru, Opreșcu, 2013; Croitoru, 2013; Roșca, Vlad, 2013; Nicolae, Maftei, 2013; Xenopol, 2013 (traducere a ediției din 1916). În afara colecției, dar legată strâns de ea, este și lucrarea Năstase, Zaharia, 2015. Colecția „ASE 100” a fost prezentată și în Dima, 2013.

⁸ Sunt citate la bibliografie anuare, dări de seamă, rapoarte, legi, decrete, regulamente și alte acte normative (se pot regăsi în rubrici speciale în bibliografii, doar în cărțile semnate de Ion Gh. Roșca).

⁹ Croitoru, 2013.

¹⁰ *Planificare economică, învățământ superior și acumularea capitalului uman în România în timpul regimului comunist (1948-1989)*, proiect coordonat de domnul profesor Bogdan Murgescu, proiect de cercetare PN-II-ID-PCE-2011-3-0476 finanțat de Consiliul Național al Cercetării Științifice, <http://ephe-ro1948-1989.blogspot.com/p/blog-page.html>.

numeroase surse inedite pentru cercetarea sa, dar cu câteva excepții (pentru Universitatea din București, Universitatea din Iași, Institutul Politehnic din Galați, Institutul de Industrie Alimentară din București) nu a fost realizată și o cercetare a fondurilor de arhivă pe care instituțiile de învățământ superior le-au generat. Utilizarea fondurilor de la instituțiile centrale¹¹ împreună cu cele ale instituțiilor de învățământ superior, poate întregi tabloul general al funcționării învățământului superior într-un regim comunist¹².

Întorcându-ne la cercetarea Fondului ASE și la cele 281 de dosare consultate, trebuie precizate câteva informații legate de situația constatată. Astfel, 164 de dosare din total nu au fost deloc consultate anterior (aproape 60% din total), aproape 30% dintre ele au mai fost cercetate de o altă persoană și în rest, 30 dintre dosare au fost cercetate de către alte două persoane, 4 de către 4 persoane și niciodată mai mult de 6 persoane (2 dosare de către 6 persoane).

Tabelul nr. 1: Numărul de cercetători per dosar din fondul ASE în funcție de anul la care face referire dosarul

Anul	Numărul cercetătorilor per dosar						Total
	1	2	3	4	5	6	
1948	4	3	2			1	10
1949	9	6	2	1			18
1950	9	1	1				11
1951	15	7	4				26
1952	18	8	1				27
1953	12	6	4				22
1954	28	14	6				48
1955	16	7	2				25
1956	14	3	3				20
1957	20	10	2	3			35
1958	13	11	2				26
1959	3	2				1	6
1960	1	2	1				4
1961	2	1					3
Total	164	81	30	4	0	2	281

Surse: foile de evidență a cercetării dosarelor de arhivă
(SMBAN, fond ASE, inventar nr. 1580, dosare nr. 1-282, fără nr. 84).

¹¹ SANIC-fondul CC al PCR cu secțiile Președinția Consiliului de Miniștri, Cancelarie, Propagandă și Agitație, Secția Economică, Arhiva Ministerului Educației, Arhiva Institutului Național de Statistică, acte legislative.

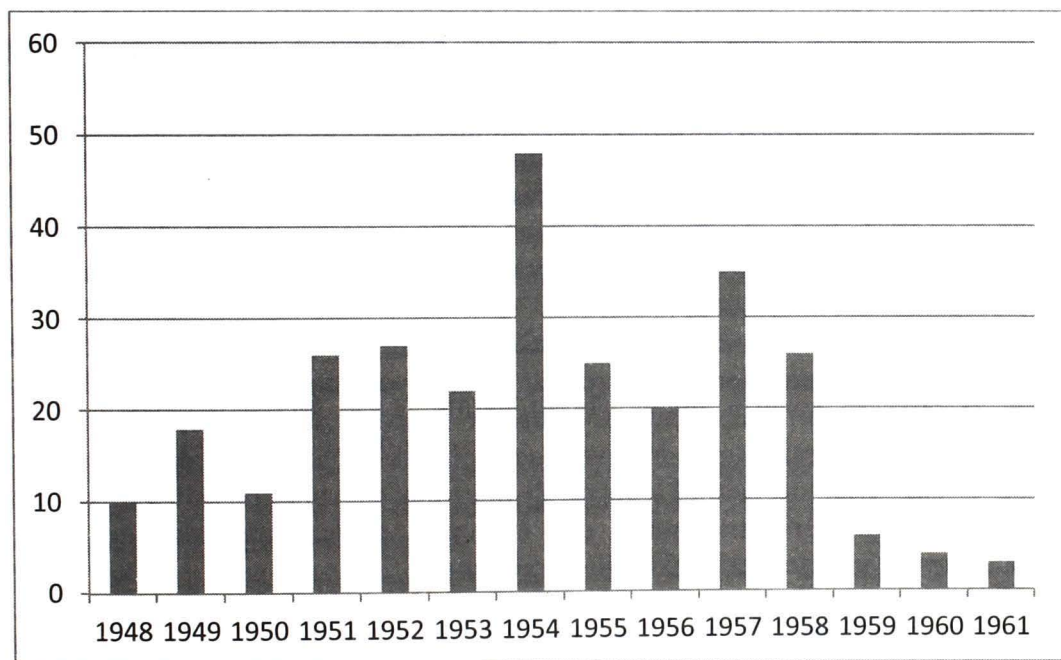
¹² Este drept că pentru un astfel de proiect sunt necesari mult mai mulți ani de lucru, forță de muncă, finanțare și deschidere din partea depozitarilor acestor arhive. Altfel, în urma proiectului de cercetare amintit au rămas numeroase lucrări importante, o parte dintre acestea pot fi consultate aici: <http://ephe-ro1948-1989.blogspot.com/p/publicatii.html>.

Pe baza foilor de cercetare (evidență) ale dosarelor de arhivă, putem scrie că în total au fost doar 9 cercetători care au consultat acest fond (cu tot cu subsemnatul), 4 dintre ei cercetând fiecare peste 40 de dosare, în rest sub 10 dosare, 1 cercetător consultând doar 1 dosar. Primul cercetător al acestui fond și inventar nr. 1580, a fost în anul 1986, deci aproximativ la un an distanță de la oferirea spre cercetare a întregului fond, în 1992 au fost 2 cercetători, apoi fondul a mai fost cercetat în anii 1993, 2006, 2007, 2010, 2012, 2014, 2015 de câte un cercetător, iar în 2019 au fost din nou 2 cercetători¹³. În ultimii ani, cercetarea acestui fond pare să se fi intensificat, dar credem că este încă mult departe de potențial.

Toate aceste date sunt valabile la 35 de ani de la introducerea în cercetare a acestor dosare de arhivă, ceea ce credem că este foarte mult timp, cel puțin pentru lipsurile în istoriografie pe care le avem, pentru perioada acoperită de aceste dosare și în general, pentru comunism și pentru locul special pe care l-a avut ASE.

Un alt aspect interesant este repartizarea numărului de dosare pe ani, care este următoarea:

Figura nr. 1: Repartizarea numărului de dosare pentru perioada 1948-1961 din cadrul Fondului ASE, nr. inventar 1580



Notă: în anul 1952 ar trebui să fie un dosar în plus (nr. 84, ce nu a putut fi găsit); deși inventarul nr. 1580 cuprinde dosare între anii 1948-1962, de fapt nu este niciun dosar emis în anul 1962, ci 2 dosare din 1961 care se întind și în anul 1962 (fiind înregistrate la rubrica „1961-1962”).

Surse: SMBAN, fond ASE, inventar nr. 1580, dosare nr. 1-282 (fără nr. 84).

¹³ Cifră probabilă, pentru că atunci am cercetat dosarele și dosarele fondului ar mai fi putut fi cerute de altcineva între timp.

Foarte important este evident conținutul dosarelor, care merită să fie consultat de cercetători și să fie ulterior diseminat altor specialiști și publicului larg, prin diferite lucrări, fie ele, cărți, articole, studii, expoziții sau alte prelucrări și forme de prezentare. Informațiile din aceste dosare, înregistrate din variate motive și constituite în aceste dosare de arhivă trebuie să fie folosite în cercetări istorice și nu numai, pentru că aceasta este menirea lor prin păstrare și astfel avansul științei poate fi asigurat. Totul se realizează prin cercetări repetate și mici „victorii”, care pot fi considerate doar produse semifinite (perfectibile), sub formele arătate.

Trebuie făcute câteva precizări asupra conținutului acestor dosare și asupra tipologiei de documente pe care le putem găsi, fără a trece cu vederea faptul că suntem la începutul cercetării lor (281 dosare, peste 43.000 file), care pot și trebuie să se întindă pe mai mulți ani. Ne vom mărgini la o enumerare care credem că în acest moment este potrivită pentru o primă evaluare a conținutului: acte de corespondență cu rectoratul și diferite ministere, texte ale cursurilor și prelegerilor, documente legate de admitere, examenul de stat, practica studentescă și repartizarea în producție, planuri de învățământ, programe analitice și propuneri de îmbunătățire ale lor, planuri de muncă, planuri calendaristice ale prelegerilor, subiecte și chestionare pentru examene, planuri de aprovizionare și lucrări de întreținere, situații referitoare la aparatura laboratoarelor, planuri editoriale, situații statistice cu studenți bursieri, exmatriculați, care n-au făcut armata, neadmiși la examene și alte date statistice, rapoarte de activitate, dări de seamă, stenograme ale diferitelor consfătuiri sau consilii de facultate, referate, note explicative, procese verbale, instrucțiuni, regulamente, proiecte de regulamente, memorii, acte în legătură cu diferite imobile, contestații, litigii, transferuri de cadre didactice, liste ale cadrelor didactice și ale posturilor, orare de examene, certificate, materiale de promovare, articole din diferite reviste, documente despre activitatea cultural-educativă, cercuri studențești, materiale pentru pregătirea seminariilor și altele.

Pe baza acestor documente pot fi tratate numeroase subiecte de cercetare, de exemplu legate de admitere, repartizare, situația specializărilor învățământului superior economic în anii 1950 și influența propagandei comuniste, influența sovietică în învățământul superior. Avem acces la textul multor cursuri, ceea ce ne permite o altă grilă de analiză asupra învățământului superior, dincolo de date statistice și modificări structurale, dar și multe altele, care stau în puterea cercetătorilor să fie descoperite, folosite și prelucrate.

Doar dacă ne referim de exemplu la lecția de deschidere a cursului de statistică din 16 octombrie 1950, o să aflăm că subiectul acestei lecții a fost „Statistica, știință socială, știință de clasă, partinică”. Din această lecție aflăm că știința sovietică și implicit statistica sovietică era cea mai avansată din lume, „tocmai pentru că este însuflețită de partinitatea bolșevică” sau că obiectul statisticii „îl formează viața socială a oamenilor care nu poate fi topită în așa-zise forme de masă comune oamenilor după așa-zisa cădere a ploilor”¹⁴. Vom găsi numeroase informații relevante pentru modul în care era privită statistica și asupra calităților pe care viitorul

¹⁴ SMBAN, fond Academia de Studii Economice, nr. inventar 1580, dosar 39/1950.

statistician trebuia să și le însușească, pentru că: „De felul pregătirii dvs., viitoarele cadre calificate ale economiei noastre, depinde grăbirea mersului nostru înainte spre viitor, care înseamnă socialismul victorios”¹⁵.

În concluzie, am semnalat fondul arhivistic ASE pentru perioada 1948-1961, care este păstrat la SMBAN, am arătat importanța subiectului și perioadei pe care o acoperă și în același timp, faptul că este necesară cercetarea sa, dar am oferit și o primă analiză asupra cercetării acestui fond, cu date și exemplificări.

*

Pentru consultarea fondului arhivistic Academia de Studii Economice pe anii 1950, peste 280 de dosare, ținem să aducem mulțumiri pentru solicitudinea de care a dat dovadă, custodelui Sălii de studiu a Serviciului Municipiului București al Arhivelor Naționale, doamna Lucia Tornea.

Referințe

- „Deciziunea” nr. 263327=Deciziunea nr. 263327 din 25 octombrie 1948 cu privire la organizarea învățământului superior.
- SMBAN-ASE = Serviciul Municipiului București al Arhivelor Naționale fond Academia de Studii Economice numere de inventar 1580-1581 (1910-1962).
- Croitoru, Paul (2013) *Istoria Bibliotecii Academiei de Studii Economice din București*, București.
- Dima, Viorela-Valentina (2013) „Colecția ASE100 – un periplu editorial prin istoria Academiei de Studii Economice din București”, în *Studii și comunicări*, vol VI, p. 481-486.
- Mureșan, Maria; Olaru, Corneliu; Opreșcu, Mihail (2013) *Elita universitară din Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale (1913-1940)*, București.
- Năstase, Pavel; Roșca, Ion Gh. (coord.) (2013) *Academia de Studii Economice din București. Un secol de existență*, București.
- Năstase, Pavel; Zaharia, Răzvan (coord.) (2015) *Centenar ASE. Memorii și documente*, București.
- Nicolae, Mariana; Maței, Mara Magda (2013) *Istoria limbilor moderne în ASE: o perspectivă centenară*, București.
- Roșca, Ion Gh. (2013a) *ASE 10. Aventura programelor de studii*, București.
- Roșca, Ion Gh. (2013b) *Istoria Palatului Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale și oamenii ei*, ediția a II-a, București.
- Roșca, Ion Gh.; Vlad, Liviu Bogdan (2013) *Rectorii Academiei de Studii Economice din București*, București.
- Xenopol, Nicolae (2013) *Bogăția României*, București (prima ediție-1916).
- Planificare economică, învățământ superior și acumularea capitalului uman în România în timpul regimului comunist (1948-1989)*, proiect de cercetare PN-II-ID-PCE-2011-3-0476 finanțat de Consiliul Național al Cercetării Științifice, <http://ephe-ro1948-1989.blogspot.com/p/blog-page.html>, (accesat la 14.02.2020).

¹⁵ SMBAN, fond Academia de Studii Economice, nr. inventar 1580, dosar 39/1950.